

Ks. Stanisław Łabendowicz, Radom - Warszawa

KATECHEZA W UJĘCIU BISKUPA EDWARDA MATERSKIEGO

Katecheza, wywodząc się z istoty Kościoła i wewnątrznie z nim związana, pełni w stosunku do niego funkcję ewangelizacyjną i formacyjną. Katecheza jest jedną z form posługi słowa i dokonuje się we wspólnocie Kościoła. Charakteryzuje się ciągłym poszukiwaniem coraz to nowych sposobów głoszenia słowa Bożego. Potrzebna jest więc dobra formacja katechetyczna, aby głoszone słowo Boże było coraz skuteczniejsze.

Ksiądz biskup Edward Materski, od początku posługi kapłańskiej żywo zaangażowany w dzieło katechezy, interesował się wszystkimi sprawami i problemami związanymi z katechezą, wielką jednak wagę przykładał do formacji katechetów. Ubogacony „wrodzonymi predyspozycjami” i długoletnim doświadczeniem pracy katechetycznej, odznaczał się umiejętnością budzenia wśród alumnów zamiłowania do dzieła katechezy. Organizował kursy dla katechetów, na których katecheci poprzez wykłady i ćwiczenia zdobywali potrzebne umiejętności do posługi katechetycznej. Dla posługujących katechetów organizował comiesięczne zjazdy formacyjne, aby dzielić się doświadczeniem z pracy katechetycznej, planując jednocześnie wspólne prace wychowawczo-katechetyczne¹

Katecheza w ujęciu biskupa E. Materskiego zostanie omówiona od strony Chrystocentryzmu katechezy, wieloaspektowych zadań katechezy oraz w kontekście posługi i życia Kościoła. Ksiądz biskup Materski, zgodnie z nauczaniem Jana Pawła II, chrystocentryzm katechezy ujmuje od strony natury i celu katechezy, wspólnoty katechizowanych, osoby katechety, treści przekazu, metody.

I. CHRYSOCENTRYZM KATECHEZY

W znaczeniu ogólnym przez chrystocentryzm katechezy ks. biskup E. Materski rozumie całokształt działalności katechetycznej, a więc: naturę i cel katechezy, osobę katechizującego, wspólnotę katechizowanych, przekazywaną treść, metodę. Wszystkie te „elementy” katechezy są jednocześnie zagadnieniami, które w encyklice „Redemptor hominis” i w całym nauczaniu Jana Pawła II znajdują szczególne

¹ Por. M. Jaworski, *Posługa katechetyczna ks. Bpa Edwarda Materskiego w diecezji kieleckiej*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” (1989) t. XXXVI z. 6, s. 15-16.

naświetlenie. Ośrodkiem katechezy jest Jezus Chrystus. To On naucza jako jedyny Nauczyciel, treścią nauczania jest tajemnica Chrystusa, czyli On sam, celem katechezy jest zjednoczenie z Nim. To Jezus Chrystus jest Tym, który działa w katechezie. Takie chrystocentryczne ujęcie katechezy jest jednocześnie główną zasadą jej odnowy. Tym doskonalsza jest katecheza, im pełniej ukazuje Chrystusa i doprowadza do doskonalszego poddania się Jemu. Im bardziej katecheta zrozumie, że to Jezus Chrystus naucza i że „nauka (...), nie jest moja, ale Tego, który mnie posłał” (J 14,24), im bardziej katecheta odniesie te słowa do swego posługiwania, tym doskonalsza dokona się odnowa katechezy.

1. Natura i cel katechezy

Ks. bp Edward Materski, za Janem Pawłem II wskazuje, że katecheza stanowi z pewnością odwieczną i podstawową zarazem formę działalności Kościoła, w której przejawia się jego charyzmat prorocki: świadczenie i nauczanie idą z sobą w parze (por. RH 19). „Celem wszelkiej w Kościele posługi (...) jest zachować tę dynamiczną spójnię Tajemnicy Odkupienia z każdym człowiekiem” (RH 22). Chrystus jest ośrodkiem katechezy: „w samej wewnętrznej istocie katechezy znajduje się przede wszystkim ta właśnie Osoba: Jezus Chrystus z Nazaretu” (CT 5). Istnieje ścisły związek między katechezą a tajemnicą wcielenia i odkupienia. Prawda ta streszczona jest w stwierdzeniu, że Jezus Chrystus jest „drogą Kościoła”, „drogą do każdego człowieka” (por. RH 13). Tajemnica Chrystusa, Jego wcielenia i odkupienia, staje się więc szczególnie obecna na katechezie przez prawdę i miłość.

Myśli na temat katechezy najkrócej można ująć następująco:

- a) Jezus Chrystus jest Tym, który działa w katechezie;
- b) Katecheta z polecenia Chrystusa sprawuje swoją katechetyczną misję;
- c) Jezus Chrystus jest Tym, który jednoczy katechizowanych;
- d) Jezus Chrystus jest prawdą, którą się na katechezie poznaje;
- e) Z mocy Jezusa Chrystusa wypływają skutki katechezy.

Jezus Chrystus jest celem katechezy, gdyż katecheza winna doprowadzić do łączności i zażyłości z Chrystusem. Ten cel katechezy to odkrywanie w osobie Chrystusa całego odwiecznego planu Bożego, który w Nim się wypełnił. Jest to dążenie do zrozumienia znaczenia czynów i słów Chrystusa oraz znaków dokonanych przez Niego, ponieważ zawierają one w sobie, i zarazem ukazują, Jego tajemnicę. W tym znaczeniu ostatecznym celem katechezy jest doprowadzić kogoś nie tylko do spotkania z Jezusem Chrystusem, ale i do zjednoczenia, a nawet głębokiej z Nim zażyłości (por. CT 5).

Celem katechezy jest zażyłość z Chrystusem. Dzięki tej zażyłości z Chrystusem katechizowany odczytuje Boże plany swojego życia w Chrystusie. Naturę i cel katechezy należy ukazywać w kategoriach personalistycznych. W katechezie

chodzi o poznanie i przyłgnięcie do Chrystusa, o pójście za Nim. Gdy tak patrzemy na katechezę, jest rzeczą oczywistą, że katecheza nigdy nie może być tylko informacją. Natura katechezy polega na obcowaniu Chrystusa Nauczyciela i Miłości z tymi, którzy mają wejść z Nim w zażyłość. Dlatego „dzieła katechizacji Kościół zawsze poświęcał wiele wysiłków, jako jednemu ze swych najważniejszych zadań” (CT 1).

2. Osoba katechety

Ks. biskup Edward Materski, za Janem Pawłem II, wskazuje, iż na pytanie, kto jest katechetą, odpowiedź powinna brzmieć – Jezus Chrystus. Pierwszy rozdział adhortacji Jana Pawła II „*Catechesi tradendae*” nosi tytuł: „Mamy tylko jednego nauczyciela Jezusa Chrystusa” Wielkim Katechizującym nazwany jest też cały Kościół. Ojciec Święty w adhortacji mówi o tym, że jest „tak wielu i tak różnych – którzy się przykładają do nauczania religijnego i przygotowania dusz do życia według Ewangelii” (CT 62) i wymienia kolejno biskupów, na których przede wszystkim spada obowiązek nauczania i którzy są pierwszymi katechetami, kapłanów, których za Soborem nazywa „wychowawcami w wierze” (CT 64), zakonników i zakonnice, katechetów świeckich. Pierwszymi wychowawcami wiary są dla swych dzieci rodzice, którzy pierwsi dają świadectwo o Bogu, budzą i rozwijają wiarę dziecka.

Ks. biskup Materski wiele miejsca poświęca konkretnemu katechecie, kim jest i jakimi przymiotami winien się odznaczać. Katecheta jest szczególnym świadkiem i pośrednikiem. Każdy katecheta na tyle wypełni swą misję, na ile spowoduje spotkanie katechizowanych z nauczającym Chrystusem. Determinuje to określone przymioty katechety, na co zwraca również uwagę Ojciec Święty Jan Paweł II: „Każdy katecheta (...) musi troszczyć się usilnie, aby przez swe nauczanie i swój sposób życia przekazywać naukę i życie Chrystusa. Niech nie zatrzymuje na sobie samym, na swoich osobistych poglądach i własnych postawach myślowych, ani uwagi, ani przywiązania umysłu i serca tego, kogo katechizuje, a zwłaszcza niech nie wpaja innym swoich własnych opinii i zapatrywań w taki sposób, jak gdyby wyrażały one naukę Chrystusa i świadectwo Jego życia (...). Do jakże pilnego studiowania Słowa Bożego, przekazywanego przez Magisterium Kościoła, winien przykładać się katecheta; jak głęboka winna być jego zażyłość z Chrystusem i z Ojcem, jak wiele czasu powinien poświęcać modlitwie i jak być oderwanym od siebie samego, aby mógł powiedzieć: «Moja nauka nie jest moja»” (CT 6). Katecheta winien być stale wpatrzony w osobę Jezusa Nauczyciela, który nauczał całym swym życiem. „(...) wielkość Chrystusa nauczającego oraz wewnętrzna spoistość i siła przekonująca Jego nauki płynie stąd, że Jego słowa, przypowieści i rozprawy nie dają się nigdy oddzielić od Jego życia i Osoby” (CT 9). Im bardziej w katechezie urzeczywistni się obecność Chrystusa, tym lepiej będzie on spełniał swoje posłannictwo, tym będzie ono owocniejsze.

3. Wspólnota katechizowanych

Ks. biskup Edward Materski przypomina, że grupa zebrana na katechezie, przeżywająca spotkanie z Bogiem, dążąca do szczególnego z Nim zjednoczenia i ciesząca się Jego obecnością jest grupą doświadczającą Miłości, jest małym Kościołem. Świadomość grupy powinna być odbiciem współczesnej świadomości Kościoła. Co czynić, by grupa katechetyczna wzrastała w świadomości, że jest Kościołem? Ks. Biskup, idąc za myślami encyklik Jana Pawła II, stwierdza, iż wzrost ten dokonuje się przez bogactwo Prawdy i Miłości na katechezie. Wspólnota katechetyczna jest wspólnotą rozważającą i przyjmującą prawdy Chrystusowe, jest wspólnotą miłości. Ta wspólnota prawdy i miłości przyjmując słowo Boże – wierzy, rozważając obietnice – przeżywa nadzieję, a daje wyraz miłości przez swe posłuszeństwo. Takie spojrzenie na wspólnotę katechetyczną rzuca nowe światło na stosunki, jakie w niej panują. Nie mogą one być rozpatrywane tylko jako stosunki społeczne w klasie, gdyż powiązania, jakie istnieją w niej, przewyższają naturalne związki zespołów klasowych. Aktywność w grupie katechetycznej jest aktywnością społeczną danej grupy, ale równocześnie jest to aktywność apostołska, wynikająca z wiary, nadziei i miłości, ukierunkowana ku Bogu i bliźnim.

Na każdej katechezie w katechizowanych ma wzrastać świadomość bycia wspólnotą Kościoła. Im lepiej katechizowani rozumieją, że są Kościołem, tym bardziej wzrasta w nich miłość do Kościoła. „Sobór Watykański II wiele uwagi poświęcił właśnie temu, żeby ukazać, w jaki sposób ta ontologiczna wspólnota uczniów i wyznawców ma stawać się coraz bardziej świadomą wspólnotą życia i działania” (RH 21). Do takiego wzrostu świadomości Kościoła ma dopomagać każda katecheza.

4. Treść przekazu

Z głębokim przejęciem słuchamy samego Chrystusa, kiedy mówi: „nauka, którą słyszycie, nie jest moja, ale Tego, który mnie posłał” (J 14,24). Treścią przekazu jest tajemnica Chrystusa, a wszystko inne na tyle, na ile z tą tajemnicą się łączy (por. CT 6). Ks. bp Edward Materski wskazuje, iż Jan Paweł II w swoim nauczaniu daje wzór, jak właśnie Chrystus jest treścią przekazu, a wszystko inne na tyle, na ile się z Nim łączy. Ta treść przekazu jest formułowana w rozmaitych wyznaniach wiary, które Ojciec Święty chce w katechezie zachować i przybliżyć: „Najdoskonalszy wyraz żywej spuścizny (...) znajduje się w Credo, lub ściślej mówiąc, w symbolach wiary, które w czasach wielkich sporów ujęły w znakomitych streszczeniach wiarę Kościoła” (CT 28). Treść przekazu ujęta w wyznaniach wiary, ma – w świetle nauczania Jana Pawła II – zagwarantować integralność katechezy. Wierni mają prawo do tego, by poznać całe wezwanie Chrystusa. Katecheza nie może nastawiać się na formowanie przeciętnych chrześcijan, ale ma doprowadzić każdego do jak największej zażyłości z Chrystusem, według miary każdego. Katecheza winna ukazywać wezwanie i możliwości pełnego życia Ewangelia.

Integralność treści katechezy może być naruszona z dwu powodów. Jeden, to pomijanie prawd wiary trudnych do zrozumienia dla danego człowieka, drugi to pomijanie pewnych prawd ze względu na wypływające z nich nakazy. „Żadnemu katechecie nie wolno własną powagą dzielić dziedzictwa wiary na to, co on uważa za ważne i nieważne, aby potem jednego nauczać, a drugie przemilczać” (CT 30). „ródłem, z którego katecheza czerpie swą treść, jest słowo Boże przekazywane przez Tradycję i Pismo Święte (por. CT 27). W katechezie urzeczywistnia się służba prawdzie (i jednocześnie służba Prawdzie), za którą Kościół jest odpowiedzialny (por. RH 19); prawda ta jest „własnością” Boga (por. RH 19), co powinno być na katechezie podkreślone, tak jak czynił to w swoim nauczaniu. Każdy więc katecheta musi być zatroskany o wierność Boskiemu źródłu prawdy. Ta wierność „musi być konstytutywną właściwością wiary Kościoła, zarówno wówczas, gdy Kościół naucza, jak też gdy wyznaje” (RH 19). Katecheza jest służbą prawdzie, służbą pełną odpowiedzialności. „Odpowiedzialność za prawdę Bożą oznacza równocześnie jej umiłowanie i dążność do takiego zrozumienia, które nam samym, a także i drugim, tę prawdę może przybliżyć” (RH 19).

5. Metoda katechezy

W różny sposób można określić metodę pracy katechetycznej. Słowo „metoda” można rozumieć w znaczeniu dydaktycznym jako sposób przekazywania treści, w szerszym znaczeniu – jako całokształt ustosunkowania się wobec tych, do których jest się posłanym. Według księdza biskupa Materskiego, postulowany przez Jana Pawła II chrystocentryzm katechezy odnosi się także do metody. Sposób bowiem przeprowadzania katechezy winien ujawniać ukazaną we wcieleniu i odkupieniu miłość, miłosierdzie i szczodrobliwść Bożą.

Do zagadnienia metody w katechezie należy także problem, w jakim stopniu na katechezie powinno przekazywać się prawdę niepodlegającą dyskusji i na ile wolno poszukiwać. Na pytanie, jak katechizować, w świetle „Redemptor hominis” można odpowiedzieć następująco:

a) tak, by ukazać Chrystusa działającego, który jest Prawdą i Miłością (por. RH 19);

b) tak, by trafić do współczesnego człowieka, uwzględniając jego sytuację, jego potrzeby, zagrożenia, by każdy człowiek mógł odczytać swoje powołanie w Chrystusie (por. RH 14);

c) tak, by nauczaniem przyczynić się „do gromadzenia Ludu Bożego wokół Chrystusa” (RH 19), a więc wprowadzić w życie wspólnoty Kościoła, rodziny, a szczególnie wprowadzić w Eucharystię i całe życie sakramentalne (por. RH 19). W świetle tych postulatów staje się bardziej zrozumiałe stwierdzenie, że metoda jest tylko narzędziem; przynosi owoce, gdy jest w ręku tego, który z miłością i czcią zbliża się do prawdy, ze zrozumieniem, miłością i czcią zbliża się do człowieka.

II. WIELOASPEKTOWE ZADANIA KATECHEZY

1. Katecheza głosi słowo Boże

Naturę katechezy określa się przez odniesienie jej do słowa Bożego. Katecheza, przepowiadając słowo, wiąże się ściśle z życiem wewnętrznym Kościoła i uwzględnia warunki społeczno-kulturowe osób korzystających z tej posługi. Katecheza jest miejscem słowa, miejscem, gdzie słowo Boże jest głoszone i gdzie to słowo jest przyjmowane. Związek między jego głoszeniem a jego przyjmowaniem stanowi istotny aspekt pracy katechetycznej. Katecheta jest specjalnie powołany i posłany do głoszenia słowa. Katecheta ma w sposób szczególny uobecniać słowo Boże, ma pośredniczyć w tym uobecnieniu. Uwydatnianie katechezy jako słowa rzutuje szczególnie na miejsce w niej Pisma Świętego, a grupę katechetyczną każe upatrywać jako wspólnotę słowa, wspólnotę tych, co jako część Kościoła ohocho przyjmują słowo Boże.

Na katechezie więc wszyscy wspólnie zasiadają wokół stołu słowa Bożego, a jednocześnie wspólnie temu słowu służą, ewangelizując siebie i spełniając przez to jedną z najważniejszych funkcji Kościoła.

Wskazania praktyczne:

- wyraźnie ukazywać dzieciom i młodzieży, że Pismo Święte jest pierwszym źródłem katechezy;
- zabiegać o prawidłową interpretację tekstów;
- podawać autentyczny tekst Biblii;
- często organizować modlitwę o przyjęcie słowa Bożego;
- po każdym tekście biblijnym doprowadzać do aktów zawierzenia Bogu;
- modlić się często tekstami biblijnymi.

2. Katecheza wprowadza we wspólnotę Kościoła

Ksiądz biskup Edward Materski wskazuje, że wspólnotowość tworzy się na podstawie wiary, nadziei i miłości poprzez wewnętrzne odniesienia, które zdarzają się tak w grupach jak i w katechezie. Według księdza Biskupa, „wspólnota katechetyczna jest wspólnotą świadomą swej wspólnotowości: cieszy się wieloraką obecnością Chrystusa, przyjmuje Słowo wiarą, nadzieją i miłością – rozwija życie modlitewne i chętnie angażuje się w posługę wobec bliźnich. (...) Jeżeli w ogóle określa się, że podstawą każdej wspólnoty jest silne poczucie więzi i częste wzajemne kontakty członków grupy, to my dodajemy, że wspólnota w Kościele musi mieć silne poczucie więzi w Chrystusie i kontakty nacechowane chrześcijańską miłością. Stąd oczywisty, bardzo ważny (często zapomniany) wniosek:

wspólnotę w Kościele, każdą wspólnotę kościelną buduje się więzią z Chrystusem i bezinteresownym darem z siebie dla innych”²

Wspólnota na katechezie ma być wspólnotą chrześcijańską, a więc wspólnotą zachowującą jedność z Bogiem i między sobą. Wspólnota chrześcijańska jest zawsze wspólnotą w Kościele powszechnym. Nie może więc wyizolowywać się od innych. Musi być otwarta, gotowa do świadczenia miłości i wspólnego działania wraz z innymi. Dążenie do osiągnięcia jak najlepszego kształtu wspólnoty powinno się stać jedną z przyczyn uczestniczenia w zbiorowej katechizacji. Tak więc każda katecheza ma być pogłębieniem ducha wspólnoty w grupie katechetycznej, odkrywaniem wezwania, nawet wśród różnorodności powołań specjalnych, do tej samej doskonałości, wśród tych samych współczesnych zagrożeń.

Wskazania praktyczne:

- często ukazywać obecność Chrystusa w grupie katechetycznej i skłaniać do przeżywania tej obecności przez wspólne akty wiary, nadziei i miłości;
- doprowadzać do wspólnej akceptacji chrztu i bierzmowania na katechezie;
- kierować katechezę ku Mszy świętej, ku eucharystycznej wspólnocie;
- stosować metody aktywizujące społecznie, a więc prace w grupach itp.;
- omawiać potrzeby środowiska i szukać możliwości wspólnego pomagania bliźnim;
- zwracać specjalną uwagę na właściwy stosunek grupy do „ubogich”: biednych, znajdujących się w trudnych warunkach, mniej zdolnych, mających trudności w nawiązaniu kontaktu z innymi itd.

3. Katecheza przygotowuje do liturgii

Związek katechezy z liturgią, według ks. biskupa Materskiego, należy ująć w dwojaki sposób. Katecheza przygotowuje do liturgii: o niej mówi, ją wyjaśnia, kształtuje postawy konieczne w czynnościach liturgicznych, przygotowuje do udziału i zrozumienia tych czynności. Jest więc katecheza działalnością poprzedzającą dobre uczestnictwo w liturgii. Od niej zależy, w jakim stopniu katechizowani będą uczestniczyć w liturgii świadomie, czynnie i owocnie.

Należy jednak pamiętać, że katecheza już w jakiś sposób liturgię rozpoczyna, gdyż jest spotkaniem ze słowem Bożym. Jest ona pewnego rodzaju liturgią słowa, ponieważ na katechezie sam Chrystus mówi, a zgromadzeni, czyli mała wspólnota Kościoła, odpowiadają wiarą, nadzieją, miłością i modlitwą. Katecheza jest również działalnością Chrystusa. Jest przecież na niej obecny jako Działający, jako Nauczyciel, jako Ten, który wzywa, i dzięki któremu katecheza rodzi owoce w sercach jej uczestników.

² M. Majewski, *Problematyka katechetyczna w refleksji naukowej ks. bpa Edwarda Materskiego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” (1989) t. XXXVI z. 6, s. 41.

Każda katecheza jest zatem zaczęciem liturgii, jest ku liturgii, a ostatecznym centrum działalności katechetycznej jest Msza święta, ukoronowanie całej działalności Kościoła. Katecheza kieruje się więc zawsze ku Eucharystii, ku ołtarzowi, ku wspólnocie eucharystycznej. Tym jaśniej narzuca się konieczność przeżywania katechezy jako wspólnoty, jako świadectwa, jako upamiętnienia, jako wewnętrznej przemiany, ponieważ wszystkie te czynniki prowadzą do właściwego przeżycia Eucharystii.

Związaną katechezę z liturgią ma swój specjalny wyraz w spotkaniu z Chrystusem działającym w roku liturgicznym. Katecheza zawsze wspomina zbawcze wydarzenia. To wspomnianie jest pamięcią Kościoła o tych wydarzeniach. Wykracza jednak ono poza samo ich upamiętnianie, ponieważ stanowi równocześnie aktualne spotkanie z Chrystusem działającym w roku liturgicznym i opiera się na Jego obietnicy przyszłej chwały, do której rok liturgiczny zawsze przygotowuje.

Wskazania praktyczne:

- odwoływać się często w czasie katechezy do przeżyć związanych z liturgią;
- ukazywać wieloraką obecność Chrystusa w czynnościach liturgicznych Kościoła i doprowadzać do jej przeżycia;
- kształtować postawy konieczne do pełnego, świadomego i owocnego uczestnictwa w liturgii;
- przygotowywać wspólnie czynny udział młodzieży w liturgii;
- wprowadzać do właściwego przeżywania roku liturgicznego przez upamiętnianie świąt i okresów liturgicznych jako pamiętek zbawczych wydarzeń i zapowiedzi eschatologicznego dopełnienia;
- uświadamiać obecność Chrystusa także w czynnościach katechetycznych, Jego słowo i działanie; dziękować wspólnie Chrystusowi za Jego wszechobejmującą obecność i działanie.

4. Katecheza wprowadza w interpretację problemów egzystencjalnych

Ksiądz biskup E. Materski podaje, że „określając problem egzystencjalny od strony człowieka trzeba powiedzieć, że jest to problem wyrastający z wydarzeń, dążeń oraz nadziei, wobec których człowiek przeżywa niepokój, stawia pytania i poszukuje odpowiedzi. Zarysowują się jakby dwie grupy problemów egzystencjalnych. Jedna – związana z pytaniami o charakterze bardziej ogólnym, zasadniczym: o cel życia ludzkiego, śmierć, cierpienie, pracę. Druga – związana z pytaniami konkretnymi, dotyczącymi mojego życia (...). Problemy egzystencjalne są właściwie problemami wiary. Tak powinny być nazwane i takie są rzeczywiście”³ Trzeba zatem, aby problemy egzystencjalne były obecne na katechezie. Katecheza, „w któ-

³ E. Materski, *Interpretacja problemów egzystencjalnych w katechezie*, w: *Księga Jubileuszowa*, Kielce 1977, s. 383.

rej wzajemnie się spotykają i razem współdziałają słowo Boże i człowiek ze swoimi problemami egzystencjalnymi, zbliża się do katechezy korelacji i katechezy integralnej. W katechezie korelacji schodzą się ustawicznie razem doświadczenia człowieka i Objawienie Boże. A katecheza integralna jednoczy w sobie różne płaszczyzny, wartości, działania i czynniki. Doceniając różnorodność założeń, modeli i postaw czyni z nich organiczną kompozycję⁷⁴

Związek katechezy z życiem ma swój wymiar kościelny. Chrześcijanin bowiem doskonaląc swoje życie, spełnia pewną czynność społeczną. Wykracza to ponad jego indywidualną sprawę, bo dotyczy całego Kościoła. Katecheza stwarza znakomitą okazję do tego, aby ukazać zależność między doskonaleniem naszego życia a naszą rolą w Kościele. Ten kościelny wymiar społeczny dążenia do doskonałości powinien jasno przyświecać katechezie pomimo trudności życia chrześcijańskiego.

Wskazania praktyczne:

- odwoływać się często do doświadczeń dzieci i młodzieży;
- powracać często do problemu sensu życia;
- prowadzić do przeżywania piękna życia w łączności z Chrystusem;
- uczyć chrystocentrycznego planowania przyszłości;
- wprowadzać na katechezie chwile rachunku sumienia oraz rozmowy z Chrystusem o terażniejszości i przyszłości;
- usilnie zabiegać, by wszelkie działanie znalazło interpretację na katechezie.

III. KATECHEZA W ŻYCIU I POSŁUDZE KOŚCIOŁA

1. Odpowiedzialność Kościoła za katechizację

Wszyscy są odpowiedzialni za katechizację. Każdy według swego powołania w Kościele. Ksiądz biskup Materski, za Janem Pawłem II, podaje, że źródłem odpowiedzialności za katechizację jest wola Chrystusa, który wydał apostołom polecenie, aby czynili uczniów ze wszystkich narodów i nauczali zachowywać wszystko, cokolwiek im przykazał (por. CT 1). Prawo do katechezy zdobywa się przez chrzest: „Każdy ochrzczony na zasadzie samego chrztu ma (...) prawo otrzymać od Kościoła naukę i wychowanie, które umożliwi mu dojście do życia prawdziwie chrześcijańskiego” (CT 14). Z drugiej strony prawo do katechezy, jako prawo prowadzenia katechizacji, wynika z nakazu Chrystusa danego całemu Kościołowi i obejmuje prawo do gromadzenia się na katechezie bez jakiegokolwiek dyskryminacji rodziców i katechizowanych, prawo do wydawania podręczników i pomocy, prawo do miejsca i do czasu na katechezę, prawo do korzystania ze środków masowego przekazu (por. CT 14).

⁷⁴ M. Majewski, *Problematyka katechetyczna...*, s. 44.

Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej „Catechesi tradendae” Kościół nazywa Wielkim Katechizującym i Wielkim Katechizowanym (por. CT 45). Wielkim Katechizującym – gdyż do całego Kościoła odnosi się Chrystusowy nakaz nauczania, oczywiście w sposób zróżnicowany, inaczej do biskupów, inaczej do kapłanów, inaczej do zakonników, inaczej do rodziców i inaczej do wszystkich wiernych. Wielkim Katechizowanym – gdyż cały Kościół ma stałe prawo i obowiązek poznawać naukę Chrystusa. Podstawowym więc rozwiązaniem problemu prawa i obowiązku katechezy jest stwierdzenie, że cały Kościół ma prawo i obowiązek prowadzenia i uczestniczenia w katechizacji, dotyczy to wszystkich członków Kościoła – oczywiście w sposób zróżnicowany. Podstawowym źródłem prawa i obowiązku jest – trzeba to powtórzyć – wola Chrystusa, który Kościołowi powierzył „zadanie i władzę (...) wyjaśniania tego, czego jako Pan ich nauczył, mianowicie swoich słów, czynów, znaków i przykazań” (CT 1). Doświadczenie Kościoła potwierdza prawo i obowiązek katechezy i prowadzi do wniosku, iż „Katecheza (...) jest ściśle złączona i związana z całym życiem Kościoła. Od niej zależy nie tylko rozprzestrzenianie się Kościoła w świecie i jego wzrost liczbowy, ale jeszcze bardziej jego rozwój wewnętrzny i jego zgodność z planem Bożym” (CT 13). Jan Paweł II stwierdza, iż „katecheza stanowiła zawsze dla Kościoła święty obowiązek i trwałe niezbywalne prawo” (CT 14).

Podsumowaniem rozważań o odpowiedzialności Kościoła za katechizację mogą być słowa encykliki „Redemptor hominis” wzywające do wzrostu powszechnej odpowiedzialności do tego, aby „różne formy katechezy i różne jej dziedziny (...) świadczyły o powszechnym uczestnictwie całego Ludu Bożego w prorockiej posłudze samego Chrystusa. Trzeba, ażeby związana z tym odpowiedzialność Kościoła za Bożą prawdę stawała się coraz bardziej – i na różne sposoby – udziałem wszystkich” (RH 19).

Kościół ma prawo i obowiązek uczestniczenia w katechizacji. Znamiennej więc cechą katechezy posynodalnej winno być wzmożone dążenie do objęcia pracą katechetyczną wszystkich wiernych.

Wskazania praktyczne:

- często uświadamiać prawo i obowiązek uczestniczenia w katechezie;
- objaśniać poszczególne elementy prawa i obowiązku uczestniczenia w katechezie;
- podkreślać powszechną odpowiedzialność za katechizację;
- organizować wspólne naradzanie się z młodzieżą i z rodzicami nad możliwością gorliwszego spełnienia obowiązków związanych z pracą katechetyczną;
- przeprowadzać na katechezie rachunek sumienia ze stosunku do katechizacji;
- modlić się wspólnie za tych, którzy z jakichkolwiek powodów nie mogą korzystać z katechizacji;
- wspólnie dziękować Bogu za katechezę.

2. Przygotowanie do katechizacji

Katechizacja jest jedną z istotnych dziedzin pracy duszpasterskiej. Ksiądz biskup E. Materski wskazuje na potrzebę przygotowania katechetów do katechizacji. Przygotowanie do katechezy analizuje w dwóch zasadniczych wymiarach: A. *Pośrednia formacja katechetyczna*, np. na wykładach teologii, konferencjach asceetycznych; B. *Bezpośrednia formacja katechetyczna* na wykładach i ćwiczeniach katechetycznych. Wykłady i ćwiczenia katechetyczne muszą tworzyć jedną, jak najściślejszą całość z pozostałymi wykładami, ćwiczeniami i pracą wychowawczą w seminarium. Formacja ma posiadać charakter duszpasterski, a tym samym i katechetyczny.

Prowadzenie ćwiczeń katechetycznych należy do jednego z zasadniczych obowiązków w czasie przygotowania do kapłaństwa. A są to: a) katechezy prowadzone na ten sam temat na różnych poziomach, b) katechezy prowadzone przez doświadczonych katechetów i profesorów katechetyki a hospitowane przez alumnów, c) pomocnicza praca, d) ćwiczenia wakacyjne. A jak w świetle omówionych założeń powinny wyglądać ćwiczenia katechetyczne? 1) Powinny być powszechne, to znaczy winny obejmować wszystkie dziedziny pracy katechetycznej. 2) Powinny być autentycznym głosem słowa Bożego. 3) Powinny być rzeczywistym rozpoczęciem pracy apostołskiej. 4) Powinny ukazywać całe bogactwo metod katechizowania. 5) Powinny być przeprowadzone pod kierunkiem⁵ Podane wskazania można z powodzeniem przenieść do innych miejsc formacji katechetycznej. Formacji katechetycznej potrzebują tak siostry zakonne jak i osoby świeckie. Jest to więc problem nie tylko seminarium duchownego, ale również wszystkich instytutów formacji katechetycznej⁶

Ksiądz biskup Materski ukazuje zakres potrzebnych cech przyszłego katechety:

1. Nauczyć odczytywania współczesności;
2. Uczyć poszukiwania prawdy, umiłowania jej i chęci jej głoszenia;
3. Uczyć dialogu;
4. Ukazywać całym życiem właściwą hierarchię wartości;

Trzeba uwrażliwić katechetów na problem zainteresowań, na treść rozmów, jakie najczęściej prowadzą. Trzeba następnie uczyć umiaru, wyboru i oceny w korzystaniu ze środków masowego przekazu:

– umiar – to kwestia właściwego gospodarowania czasem. Jest to najbardziej widoczne w czasie wolnym;

– wybór – to przejaw samowychowania. Umiejętność właściwego wybierania zdobywa się przez właściwy stosunek do dóbr ziemskich, rozeznanie prawdziwej hierarchii wartości;

– ocena – w nabyciu umiejętności właściwej oceny wydatnie może pomóc pogłębiona dyskusja, zmuszająca do refleksji i wyciągnięcia odpowiednich wniosków.

⁵ Por. E. Materski, *Przygotowanie do katechezy*, AK 70 (1967), s. 230.

⁶ Por. M. Majewski, *Problematyka katechetyczna...*, s. 45.

Przygotowanie do korzystania z tych trzech umiejętności: umiaru, wyboru i oceny, jest szczególnie ważną sprawą w pracy duszpasterskiej kapłanów, bowiem to oni przecież muszą uczyć tych umiejętności innych i to zarówno dzieci, młodzież jak i dorosłych.

5. Podkreślać konieczność integracji osobowej;

6. Uczyć umiejętności współdziałania z innymi. Wychowywać alumnów do życia i pracy we wspólnocie.

Wydaje się, że pełną formację katechetyczną (próbując ujęcia jej w kategorii posługi słowu Bożemu) można określić następująco:

– najpełniejsze przyswojenie przez alumnów depozytu wiary (przyjęcie słowa Bożego),

– ukształtowanie własnej osobowości według poznanych tajemnic (realizacja słowa Bożego w życiu własnym),

– zdobycie teoretyczne i praktyczne wszelkich umiejętności koniecznych do przekazywania Ewangelii, a szczególnie umiejętności tworzenia wspólnoty wzajemnie ubogacającej się w wierze (głoszenie i wspólne rozważanie słowa Bożego; wzrost realizacji słowa Bożego w życiu całej grupy katechetycznej).

Formacja katechetyczna musi się dokonywać w atmosferze radości właściwej głoszeniu Orędzia Zbawienia, czyli po prostu właściwej posłudze słowa Bożego.

3. Udział rodziny i parafii w katechizacji

Zagadnienie udziału rodziny i parafii w katechizacji ks. biskup Edward Materski przedstawia jako współdziałanie rodziny i szkoły, charakteryzuje osobowość katechizowanych dzieci, podnosi znaczenie wpływu rodziny i parafii na rozwój sfery poznawczej, emocjonalnej i działaniowej dziecka oraz ustawia katechezę parafialną wobec rodziny. Zaznaczyć przy tym trzeba, że biskup Materski w rozwiązywaniu problemu wykracza poza katechizację systematyczną i porusza się po różnych obszarach socjalizacji religijnej⁷ „Nigdy dosyć akcentowania, że twarz matki i twarz ojca jest pierwszą księgą, z której dziecko czyta o Bogu. W rodzinie nawet bardzo małe dziecko spotyka się z istnieniem rzeczywistości religijnej (...). W miarę lat dziecku nie może wystarczyć poznanie religijne przekazane przez rodziców (...). Trzeba jednak zaznaczyć, że rodzice mają prawo oczekiwać, że katecheza w taki sposób przyczyni się do poznania Słowa Bożego, że dziecko właśnie z katechezy wróci z rozwiązanymi trudnościami (...). Łatwiej jest w formacji religijnej uzupełnić braki w dziedzinie poznawczej, niż w dziedzinie emocjonalnej (...). Emocjonalne momenty religijności – zafascynowanie Bogiem, bojaźń, radość, wdzięczność, ufność, poczucie bezpieczeństwa, pokój rozpoczynają się od przeżycia kontaktu osobowego dziecka z matką, ojcem, członkami

⁷ Por. M. Majewski, *Problematyka katechetyczna...*, s. 39.

rodziny (...). Dla religijnego rozwoju dziecka jest konieczne, by miało kontakt osobowy z wierzącą matką, ojcem, bliskimi. Nie wystarczą jednak kontakty jedynie z członkami rodziny. Konieczne są kontakty z innymi osobami i to w atmosferze religijnej. Rozumiemy więc ważność kontaktów z grupą wierzącą, a więc grupą na katechezie, grupą w małych wspólnotach. W tym świetle jasna jest doniosłość kontaktu z parafią”⁸

Ks. Biskup wysuwa niezbędne postulaty dla katechizacji odbywającej się w rodzinie i parafii. Katecheza powinna przekazywać właściwe spojrzenie na życie rodzinne, prostować niewłaściwe pojęcia i przekonania zdobyte w środowisku rówieśniczym, wychowywać – dzieci, młodzież i dorosłych do spełniania właściwych im ról społecznych w rodzinie. Parafia zaś z jednej strony powinna w sobie rozwijać życie rodzinne, a z drugiej dokształcać rodzinę zwłaszcza od strony teologicznej i wspierać ją w katechetycznych poczynaniach⁹

4. Katecheza a inne formy duszpasterstwa

W relacji katechezy do duszpasterstwa w Polsce spotyka się trzy tendencje: duszpasterstwo skoncentrowane na katechizacji, katecheza traktowana marginalnie w duszpasterstwie i katecheza będąca jedną z form duszpasterstwa. Ks. bp Edward Materski włącza się w ostatnią z tendencji, a uważając katechezę za jedną z form duszpasterstwa, daje jej wyraźne pierwszeństwo¹⁰ Duszpasterstwo posługuje się takimi formami, jak: duszpasterstwo rodzin, ruch pielgrzymkowy, organizacje katolickie, ruchy religijne, grupy nieformalne, sprawowanie liturgii, rekolekcje, oddziaływanie środków masowego przekazu, wizyty duszpasterskie, kontakty indywidualne. Odnosząc do nich katechezę, można odsonić wiele aspektów tych relacji. Uzasadniony wydaje się pogląd stawiający katechezę obok wymienionych form duszpasterzowania. Nie można jednak również wykluczyć poglądu, który w pewnej mierze nakłada katechezę na wymienione formy, i odwrotnie. Faktycznie formy te uczestniczą w katechezie, ale również katecheza uczestniczy we wszystkich poruszonych formach i w każdej z nich. Należy zaznaczyć – stwierdza ks. bp E. Materski – że „katecheza jest także zawsze jednym z elementów różnych form pracy duszpasterskiej. We wszystkich formach pracy duszpasterskiej w jakiś sposób tkwią elementy lepiej lub gorzej przeprowadzonej katechezy, jak choćby słowo Boże czytane na różnych spotkaniach, czy to dzielenie się np. doświadczeniami, Ewangelią – to, co jest na spotkaniach liturgicznych, gdzie jest homilia czy przygotowane komentarze”¹¹ Ostatecznie jest to w jakimś szerokim

⁸ E. Materski, *Współdziałanie rodziny i parafii w rozwoju religijności dzieci*, w: *Ewangelizacja*, Wrocław 1980, s. 232.

⁹ Por. M. Majewski, *Problematyka katechetyczna...*, s. 40.

¹⁰ Por. tamże.

¹¹ Tamże.

znaczeniu katecheza, która musi być obecna jako objaśnienie słowem Bożym wszystkiego, co młodzież przeżywa¹² Tak więc katecheza z jednej strony włącza się w różne formy duszpasterstwa, a z drugiej włącza w siebie zasadnicze wartości tych różnych form duszpasterskich. Jest nadrzędną w stosunku do nich, a przede wszystkim do każdej z nich z osobna¹³

Niniejsze opracowanie koncentruje się na najbardziej istotnych zagadnieniach rozległej i zróżnicowanej problematyki prac księdza biskupa Edwarda Materskiego, pozostawiając możliwości dalszego zgłębiania poruszanych zagadnień. Wydaje się, że to, co zostało przedstawione jest dość istotne, gdyż pozwala zorientować się w bogactwie podejmowanych zagadnień i umiejscowić ich Autora w różnych współczesnych tendencjach katechetycznych. W twórczości katechetycznej ks. biskupa Edwarda Materskiego przewija się z jednej strony rzetelna analiza dokumentów kościelnych, a z drugiej bogata synteza doświadczenia katechetycznego, własnego i innych. Zaprezentowane ujęcie katechezy zawiera w sobie dużą oryginalność, bardzo mocno łączy się z życiem Kościoła i życiem katechizowanych.

¹² Por. E. Materski, *Katecheza a inne formy duszpasterstwa młodzieży*, Radom 1988, s. 7.

¹³ Por. M. Majewski, *Problematyka katechetyczna...*, s. 41.